

نگاهی به بافت تاریخی اطراف حرم مطهر حضرت رضا (ع)

غلامرضا پاسبان حضرت

مقدمه:

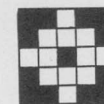
در کشور ما بیش از سه دهه است که بازسازی و نوسازی مراکز تاریخی و بافت‌های سنتی پیرامون آن مورد توجه و بحث مجامع شهرسازی و معماری بوده و در کشاکش این بحث‌ها در برخی از شهرها بافت‌های قدیمی تاریخی به انهدام محکوم گردیده‌اند. مشهد و مرکز آن (بافت‌های پیرامون حرم مطهر) از ابتدای قرن اخیر دوبار چنین تجربه‌ای را بخود دیده است ابتدا در دهه اول و سپس در دهه پنجم قرن حاضر که تاکنون بررسی جامعی از تأثیرات مثبت و منفی این تخریب‌ها و نوسازی‌ها به عمل نیامده و بنظر می‌رسد در مطالعات شهرسازی ایران جای چنین بررسی‌هایی خالی است. اکنون نیز برای پاسخگویی به تحولات طرح جدید بازسازی در اطراف حرم مطهر در دست اجراست. به علت وسعت طرح و اهمیت شهر مشهد به عنوان مرکز فعالیت‌های آتی در منطقه آسیای میانه، طرح مقیاس ملی دارد و طبیعی است که دامنه تأثیرات آن در دهه‌های آینده نیز ادامه خواهد داشت و بهمین دلیل لازم است فضایی ایجاد شود تا مجامع علمی و کارشناسی کشور درباره جنبه‌های مختلف طرح مزبور به بررسی و اظهار نظر پردازند. به علت بلند مدت بودن زمان اجرای طرح، اصولی است که هر سال یکبار دست‌آوردهای مثبت و منفی و تجربیات بدست آمده بطور واقعی توسط مسئولین طرح در کنفرانس‌ها مطرح گردد تا موجب آشنایی همگان با مسایل طرح فراهم شود.

امید است این مقاله به عنوان اولین قدم در شروع چنین مباحثی تلقی شود و مسئولین و طراحان محترم طرح نوسازی با بردباری که لازمه تحقق چنین طرح‌هایی است، در امر بررسی و انتقاد و جمع‌بندی و بازنگری آن فعالانه مشارکت نمایند، تا نقاط قوت طرح مورد پشتیبانی افکار عمومی قرار گرفته و نقاط ضعف آن به تدریج برطرف شود.

۴۹

مجموعه مقالات کنگره

تاریخ معماری و شهرسازی ایران

ارگ بم - کرمان

جلد چهارم

سازمان میراث فرهنگی کشور

۱- طرح مساله: بافت‌های کهن

شکل‌گیری و توسعه شهرها در گذشته نه براساس برنامه‌ریزی شهری بلکه مبتنی بر نیازهای مقتضی جامعه خود صورت می‌گرفت. با گذشت زمان این شهرها دیگر قادر به پاسخگویی مناسب به شرایط پیچیده و گسترده امروزی نمی‌باشند و به دلیل ناکارایی بخش‌های مختلف در مسیر تحولات اجتماعی قرار گرفته و دستخوش تغییراتی گاه سطحی و یا بنیادین می‌شوند. هسته اولیه شهرها که اغلب بخش تاریخی شهر محسوب می‌شوند بر اثر توسعه‌های شهری به کانون فعالیت‌های تجاری و اداری تبدیل شده‌اند.

۲- نظریه اکولوژیست‌ها در مورد منطقه تحول

شهرها در مراحل توسعه متناسب با سطح دانش و تکنولوژی عصر خود رشد و گسترش می‌یابند. توسعه و تکنولوژی حمل و نقل شهری امکانات بیشتری را در خارج از هسته اولیه مرکز شهر فراهم می‌کنند. در مرحله‌ای از توسعه شهری گروه‌های پر درآمد شهری برای بهره‌مندی از امکانات زیست محیطی بهتر از اطراف هسته اولیه شهر به نواحی دورتر انتقال می‌یابند و گروه‌های کم درآمد جانشین آنها می‌شوند. بدین ترتیب جابه‌جایی طبقات اجتماعی صورت می‌گیرد. همچنین به موازات گسترش نواحی مسکونی جدید و توسعه مشاغل، کارکردهای جدید شهری و صنعتی در مرکز شهر مستقر می‌شود. این روند در طول توسعه شهری در مراکز قدیمی استمرار می‌یابد اکولوژیست‌ها به منطقه پیرامون مرکز که بخش میانی شهر محسوب می‌شود، منطقه گذار یا تحول می‌گویند.^(۱)

شاید بتوان عوامل عدم کارایی بافت‌های قدیمی را به سه دسته تقسیم کرد:

الف - عوامل کالبدی، نظیر: فرسودگی بناها، نبود یا کمبود تاسیسات و تجهیزات جدید شهری، فقدان یا کمبود خدمات شهری، عدم انطباق شبکه معابر بخش قدیمی با ضرورت‌های حرکتی امروزی جایگزینی تدریجی و بی‌رویه ساختمان‌های جدید به جای بناهای قدیمی است.^(۲)

ب - عواملی غیر کالبدی، دو عامل مهم در این گروه، استقرار گروه‌های کم درآمد بجای گروه‌های مرفه شهری، و دیگر جایگزینی فعالیت‌های اقتصادی نامناسب در مرکز شهر است. دو عامل ذکر شده سبب حجم تراکم جمعیتی و تجارتي، خدماتی شده است که سرانجام به افزایش قیمت زمین در بخش مرکز شهر منجر می‌شود.

ج - سیاست‌گذاری‌های شهری به علت عدم توجه به باز زنده سازی بافت‌های شهری، انتقال دادن جریان توسعه به نواحی جدید فرسودگی بیشتر و مرگ تدریجی بافت کهن را فراهم

می‌آورد. در نتیجه منطقه تحول به عنوان منطقه پیرامونی هسته تاریخی و مرکزی شهر در حال تغییر و دگرگونی مداوم بوده و در طول حیات خود یک سیکل رشد و فرسایش را متحمل می‌شود.

۳- راه‌حل‌های مداخله در بافت‌های تاریخی

تعمق در گذشته بافت‌های کهن، چگونه نگرستن در آینده را به ما رهنمود می‌دهد. حذف و طرد گذشته و ایستایی حال، تخریب آینده را به دنبال خواهد آورد.

در چند دهه اخیر چه در سطح جهانی و چه در ایران تلاش‌هایی برای تدوین اصولی جامع و علمی برای حفاظت از شهرها و بافت‌های تاریخی و نحوه برخورد با آن صورت گرفته است ولی تاکنون یک روش خاص و یا دیدگاه مشخص برای چنین پدیده‌هایی تدوین نشده است زیرا هر شهر متناسب با مقتضیات خود گونه‌ای برخورد را طلب می‌کند.

در حال حاضر سه نحوه نگرش برای باز زنده سازی شهرهای تاریخی میان معماران، شهرسازان و مسئولین برنامه‌ریزی شهری مطرح است:

الف - نظریه محافظه کارانه:

در نگرش محافظه کارانه به پدیده‌هایی چون بناها و بافت‌های کهن شهری نوعی تفکر آئینی نهفته است. پیروان این نگرش بر این باورند که تا حدامکان از هرگونه دخالت در وضع موجود باید اجتناب کرد. جان راسکین (John Ruskin) در این رابطه می‌گوید: "شناخت یک بنای باستانی به منزله یک سند تاریخی است و برای حذف بخش‌های ناهماهنگ و یا اضافه کردن بخش‌های تازه استحکام بخشیدن به قسمت‌های ناپایدار و خطرناک نباید اقدامی صورت گیرد."^(۳)

ب - نظریه رادیکال:

پیروان این نگرش برای مداخله در بافت‌های قدیمی شهرها دگرگون کردن یا تجدید کامل بافت‌های کهن را با حفظ آثار فرهنگی ارزشمند تجویز می‌کنند و تخریب و نوسازی به عنوان تنها راه حل پیشنهادی مطرح می‌شود.

ج - نظریه عقلانی:

مبانی نظری این گروه مرمت، باز زنده سازی و نوسازی مشروط در بافت‌های قدیمی است. بر

اساس چنین نظریه‌ای برای مداخله در مراکز تاریخی مراحل مختلفی پیشنهاد می‌شود:

- ۱- بناهایی که می‌باید حفاظت شوند.
- ۲- بناهایی که می‌توانند با تغییراتی در کاربرد و کالبدشان به زندگی و بقا فعالیت بخشند.
- ۳- بناهایی که مرمت آنها ضروری است.
- ۴- بناهایی که می‌بایست تخریب و نوسازی شوند.

لئوناردو بنه ولو (Leonardo Beenevolo) استاد معماری دانشگاه و نیز با اتکا به چنین نظریه‌ای ضمن اینکه به توصیف مراحل مختلف شکل‌گیری شهرها در طول تاریخ (از انقلاب کشاورزی تا انقلاب صنعتی) می‌پردازد نحوه اضمحلال آنها را بیان می‌کند و در نهایت چنین نتیجه‌گیری می‌کند که: شهرهای اصلاح شده قرن نوزدهم با وحدت میان دستگاه اداره‌کننده شهر و بخش خصوصی در چگونگی بهره‌برداری از شهر در تضاد قرار می‌گیرد و چنانچه بخواهیم شهر کهن را حفظ و حراست کنیم باید نظم نوینی از اداره شهر را بدست آوریم. بنه ولو مطرح می‌کند یک شهر کهن را می‌بایست موقعی مورد حفاظت و مرمت قرار داد که طرح جامع با هدف بهتر کردن شرایط زندگی مردم تدوین شده باشد.^(۴)

پرویز ورجاوند استاد دانشگاه تهران در سال ۱۳۵۰ درباره حفظ مجموعه بناهای تاریخی بافت‌های کهن شهری تاکید می‌کند که در جریان نوسازی ۱۰ تا ۱۵ سال اخیر چنان عمل شده که قسمتی از بناهای تاریخی و هنری ویران و بافت‌های کهن از هم گسسته و مجموعه‌های بسیاری متلاشی گشته و باقیمانده آنها اغلب در محیطی بیروح و ناآشنا و نامانوس در غربت قرار گرفته‌اند. بافت‌های کهن و مجموعه‌های تاریخی در یک شهر بر پایه ارتباط و پیوندی منطقی خلق شده‌اند. این از خصوصیات معماری سنتی ایران است. همچنین در ایران کمتر سابقه دارد که بنایی به تنهایی و بطور مستقل ایجاد شود بطور مثال در بیشتر موارد بنای یک مسجد، مدرسه یا بازار یا یک آستانه با مجموعه اطرافش هم از نظر اجتماعی و اقتصادی و هم از نظر وابستگی ساختمانی و فنی جداناپذیر است در این باره به مجموعه‌هایی چون: مسجد جامع اصفهان و واحدهای پیرامون آن، آستانه حضرت رضا (ع) و نظایر دیگر اشاره می‌کند.^(۵)

تجارب جهانی و ملی دید وسیع‌تر و مبسوط‌تری نسبت به مداخلات بافت‌های کهن شهری را پیش رو می‌گذارد. با تاکید بر این نکته که هر شهر و کشوری ویژگی‌های شرایط بومی و چگونگی برخوردی مشخص و معینی را می‌طلبد. به عنوان مثال این شیوه برخورد از طراحی شهری در شهر "بث" در انگلستان و شهر یزد در ایران اشاره می‌کنیم:

شهر "بث" (BATH): شهر بث یکی از قدیمی‌ترین شهرهای بریتانیا در باز زنده سازی شهر

مزبور حفاظت و احیای کامل فضای شهر قدیم هدف قرار داده شد و طرح مرمت و بازسازی در آن را اعلام کردند بر این اساس کلیه بناهای تاریخی از زاویه نحوه نگرش معماری، شهرسازی مورد بررسی قرار گرفتند و از نظر ارزش‌های معماری تاریخی و باستان‌شناسی درجه‌بندی شدند و سپس به گروه‌های مختلفی از لحاظ امکان "تغییر، تعمیر، تخریب یا حفاظت مطلق" تقسیم گردید. همچنین تغییرات ضروری جهت نوسازی در نمای خارجی یا وضعیت داخلی بناهایی که می‌توانند تغییراتی بپذیرند تعیین شد.^(۶)

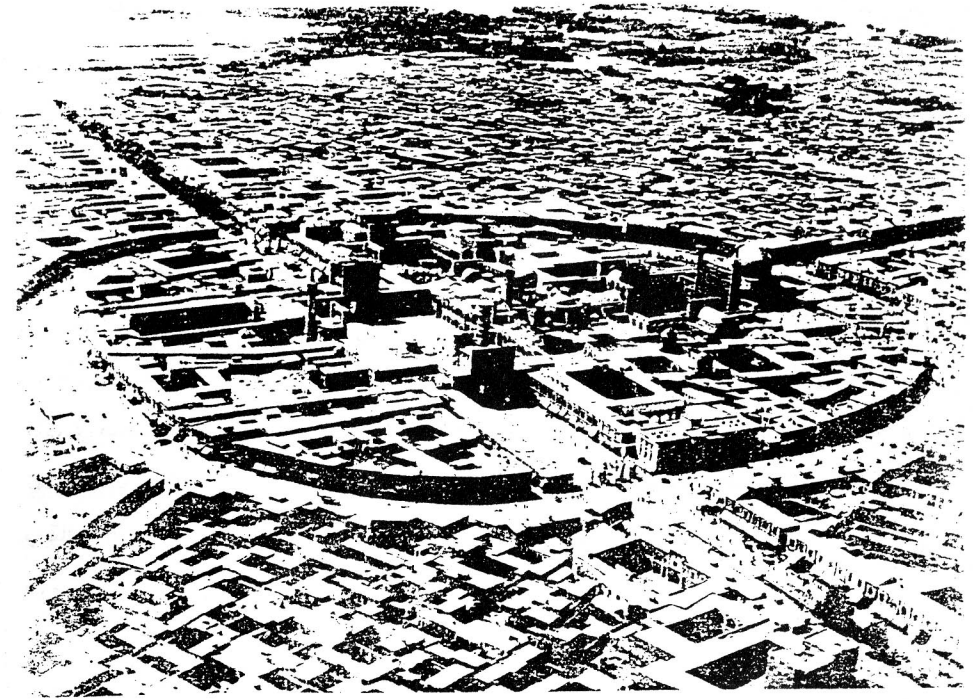
شهر یزد: اساس و شالوده طراحی شهری در بافت کهن یزد در سال ۱۳۶۶ بر نظریه اعتدال و میانه‌روی استوار بوده است. با این نگرش که سطح فعالیت در بخش قدیمی ارتقا یابد و محیط کالبدی مناسبی برای این گونه فعالیتها فراهم شود موقع شناسی و تشخیص مرزهای صحیح بین تمایلات نوسازی و امروزی شدن و حفظ سنت‌ها و ارزش‌های گذشته و همچنین برای تضمین و بقای اجرای طرح نیازهای مردم و مشارکت آنان در امر بهسازی و مرمت مورد توجه مسئولین طرح قرار گرفت.^(۷)

۴-۱ سابقه نوسازی منطقه مرکزی شهر مشهد

در قرن دوازدهم هجری شاه عباس صفوی، دو محور شرقی (پائین خیابان) و محور غربی (بالا خیابان) را در شهر احداث کرد که هر دو محور در محل (بست پائین و بست بالا) به حرم مطهر منتهی می‌شدند. احداث این محورها مرکز شهر را رونق بخشید و در عین حال سبب شد بخش‌های مختلف شهر با یکدیگر مرتبط شوند.

۴-۱-۱ ایجاد فلکه پیرامون حرم

در سال ۱۳۰۷ هجری شمسی، در زمان رضا شاه فلکه وسیعی در اطراف حرم با عرض حدود ۳۰ متر احداث و به نام فلکه شمالی و جنوبی نامیده شد. خیابان اصلی مشهد که در آن تاریخی خیابان نادری (شیرازی) نامیده می‌شد تعریض و خیابان تهران (بلوار حضرت امام رضا) خیابان طبرسی و خیابان نواب صفوی (پائین خیابان) و خیابان شیرازی (بالا خیابان) بصورت چهار خیابان اصلی در مرکز و بافت کهن شهر ایجاد شد.

بافت پیرامون حرم مطهر در دهه ۴۰ و قبل از تخریبهای مربوط به طرح نوسازی

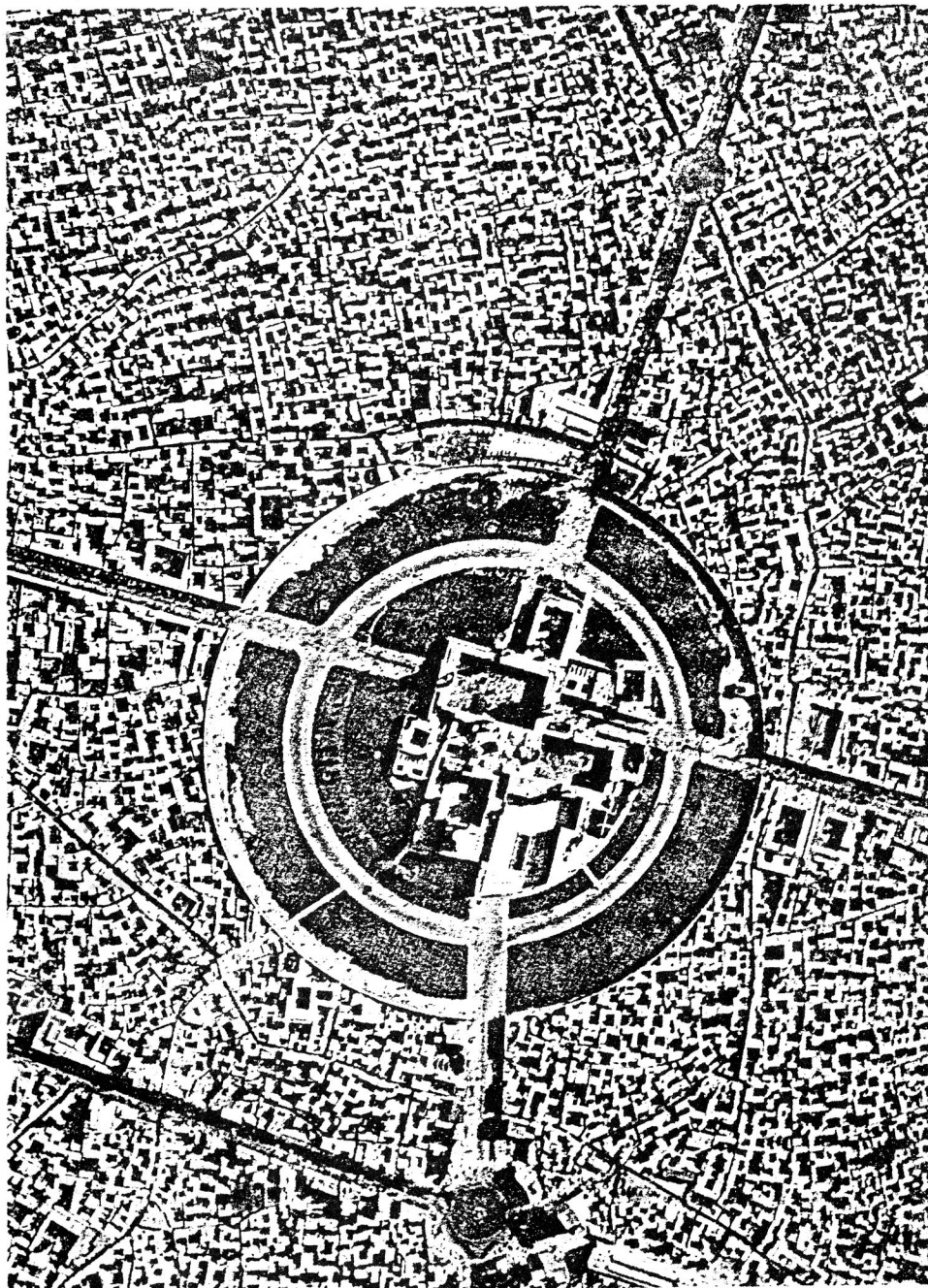
۴-۲- نوسازی فلکه پیرامون حرم

در سال ۱۳۵۴ برنامه وسیعی برای تخریب بناهای اطراف حرم در دستور کار استانداری خراسان قرار گرفت. در اردیبهشت ماه همان سال طرح نوسازی فلکه پیرامون حرم به اجرا درآمد و فلکه جدیدی به شعاع ۳۲۰ متر از راس گنبد حرم ایجاد شد. در اجرای این طرح اکثر اماکن مسکونی، تجاری و حتی فرهنگی داخل فلکه تخریب شد.

امروزه اجرای کامل طرح به دلیل بی توجهی و بی اعتنائی به شرایط اجتماعی و فکری مردم و زائران و نیز ناهمخوانی با بافت فرهنگی و اصیل شهر به شکست انجامیده و از آن یک دیوار یا حصار بلند که شهر را از حرم جدا می سازد باقی مانده است که در مدت دو دهه عمر خود موجب ویرانی هر چه بیشتر بافت های واقع در پشت دیوار شده است.

۴-۳- طرح نوسازی منطقه اطراف حرم برنامه جدید

حرم مطهر حضرت رضا (ع) و بافت پیرامونی آن که تغییرات گوناگونی را پشت سر نهاده است اکنون آخرین تغییر در بافت پیرامونی حرم مطهر را "برجسته کردن نقش و تاثیر فرهنگی - مذهبی

بافت پیرامون حرم مطهر در دهه پنجاه (بعد از تخریبهای پیرامون حرم و احداث دیواره جدا کننده).

مجموعه حرم و شهر مشهد" اعلام شده و در گزارش طرح می‌خوانیم: "طرح کلان مقیاس نوسازی و توسعه شهری هسته اصلی مرکز تاریخی شهر مشهد می‌بایست حامل پیام و محتوایی فرهنگی و دارای اهداف مشخص مذهبی باشد و به این اعتبار ضرورت‌های صرفاً اقتصادی بر آن مترتب نیست. در واقع این طرح بالضروره باید در راستای برجسته نمودن نقش فرهنگی، مذهبی مشهد و مجموعه حرم در مقیاس بین‌المللی (قطب فرهنگی تبلیغی جهان اسلام و ایجاد همبستگی فی‌مابین کشورهای اسلامی)، در مقیاس ملی (ایجاد و تقویت مجموعه حرم و شهر مشهد به عنوان مرکز فرهنگی در سطح کل کشور) و بالاخره برجسته نمودن نقش مجموعه حرم در مقیاس محلی (تقویت نقش مرکزی حرم مطهر در ایجاد تعادل زیستی بین مناطق گوناگون استان به علاوه تنظیم روابط بین زائران و ساکنان) به اجرا و تحقق در آید."^(۸)

از دیگر اهداف نوسازی و بازسازی ایجاد فضایی معاصر جهت برگزاری مراسم زیارت است "چشم‌اندازهای قدیمی و کهنه به تنهایی و بدون تلفیق با معیارهای امروزی و بدون بکارگیری عناصر نیرومند دانش نوین معماری طبعاً نمی‌تواند جذاب و تاثیر گذارنده باشد. از این رو ساخت و سازها و ایجاد فضایی که با معیارهای نوین معاصر هماهنگ باشد طبعاً می‌تواند حرم مطهر و ارزش‌های فرهنگی آن را از جاذبیت و نمود عمیق‌تر سرشار سازد." و در نتیجه "... گسترش پیام فرهنگی مجموعه به کمک فضاهای معاصر از دیگر اهداف طرح نوسازی و بازسازی می‌باشد."^(۹)

ب- اهداف کالبدی طرح

تحقق اهداف کالبدی طرح با توجه به مبانی نظری طرح چنین است:

۱- "هماهنگی و هم‌پیوندی عناصر کالبدی با ارزش‌های فرهنگی و مذهبی و در پیوند با شان حرم مطهر" (از طریق استقرار کاربری‌ها و همجواری‌ها حداشغال فضایی بناها حالات فضاهای باز و ...)

۲- "تامین و تداوم حضور مجموعه حرم مطهر در بافت‌های شهری پیرامون":

الف- ایجاد کانال‌های ارتباطی بصری و عملکردی حرکت تمثیل از یک نقطه به یک سطح.

ب- حفظ رعایت سنت‌های ساکنان مشهد در گردش و طواف از طریق نظام جابه‌جایی‌ها شبکه‌گذراندی‌ها و ایجاد شبکه‌ای حلقوی در اطراف حرم از طریق ایجاد "صحن سبز" در محوطه حرم.

پ- به دلیل کثرت جمعیت شبکه‌گذراندی جدید از الگوی مرکز شعاعی استفاده می‌شود.

ت- ایجاد گذر پیاده به صورت خط باغ‌هایی برای حرکت پیاده.

۳- "ایجاد فضای گذرا (فضای رابط) در ساختار کالبدی از طریق ایجاد "صحن سبز".

۴- "طراحی نوین کالبدی با حفظ پیوندهای ذهنی بافت تاریخی" از طریق بلوک‌های شهری.

۵- "برنامه‌ریزی و تغییرات بافت به شیوه‌ای که احساس تعلق و پذیرش در زائران باقی بماند."

۶- "انتقال سرریزهای رشد و توسعه بافت‌های حاشیه‌ای همجوار محدوده و ایجاد تحولات کالبدی مناسب در محدوده‌های وسیع‌تر".

۷- "برنامه‌ریزی شهری محدوده با توجه به تامین نیازهای زائران و ساکنان" (تعیین سرانه‌های حجمی، توازن و تعادل کاربری‌ها و همچنین کاربردهای فضا و روش‌های مورد استفاده در برنامه‌ریزی).^(۱۰)

۵- مشخصات منطقه طرح نوسازی اطراف حرم

۵-۱- ویژگی‌های کالبدی بافت محدوده، مطالعات کالبدی اطراف حرم نشان می‌دهد که بافت کالبدی محدوده طرح نوسازی از فرسودگی و کهنگی بسیار زیادی برخوردار است. حدود ۵۵/۶ درصد (تعداد ۶۷۲۴ واحد)، از ساختمان‌ها پیش از سال ۵۲ ساخته شده ۱۸/۹ درصد (۲۲۷۹ واحد) بین سال‌های ۵۲ تا ۵۸، ۱۲/۵ درصد (۱۵۰۷ واحد)، بعد از سال‌های ۵۸ تا ۶۷، ۳ درصد (۳۶۲ واحد) بعد از سال ۶۷ و بقیه یعنی ۱۰ درصد (۱۲۱۷ واحد) از واحدهای ساختمانی در سال نامشخصی ساخته شده‌اند. اکثر ساختمان‌های محدوده یک یا دو طبقه است و تعداد اندکی به ۳ طبقه و بالاتر اختصاص دارد.^(۱۱)

در بررسی‌های انجام گرفته آمده است: "بناهای قدیمی به طور عمده با مصالح سنتی (خشت و گل) و ساختمان‌های نوساز با مصالح امروزی چون آهن و بتن و آجر ساخته شده‌اند. بناهای قدیمی به علت کارگیری مصالح کم دوام و عدم رسیدگی و مرمت دچار فرسودگی و کهنگی شده‌اند و در حال ریزش، و نیز ساختمان‌های جدید ساز به رغم استفاده از مصالح امروزی از دوام خوبی برخوردار نمی‌باشند. همچنین به دلیل عدم استفاده از بکارگیری روش‌های فنی و مهندسی، ساختمان‌ها کیفیت مطلوبی ندارند."^(۱۲)

باید یادآوری گردد که عدم تشویق به ساخت و ساز، ایجاد دیوار و مانع فیزیکی، روانی در مقابل بخش قدیمی شهر، و تلاش برای توقف حرکت‌های بازسازی در دو دهه اخیر نیز در این امر نقش موثری داشته است.

۵-۲- ویژگی‌های جمعیتی و اجتماعی منطقه طرح

مطابق داده‌های آماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۷۰ در محدوده مورد مطالعه تعداد ۵۷۳۷۶ نفر در مساحتی برابر ۳۰۴۹۵۹۹ مترمربع ساکن‌اند، در این محدوده تعداد ۱۳۵۰۹ خانوار با بعد متوسط ۴/۲۵ نفر مستقر می‌باشند.^(۱۳)

در حال حاضر، سالیانه حدود ۱۴ میلیون نفر زائر و مسافر به شهر مشهد وارد می‌شوند. گوناگونی و ناهماهنگی قشرهای اجتماعی جمعیت ساکن و متحرک گویای تنوع اجتماعی آن است.

مطابق مطالعات طرح نوسازی ۳۷/۴ درصد از جمعیت ساکن در منطقه در اماکن موروئی و ۲۱ درصد به دلیل نزدیکی با محل کارشان و ۶۶/۳ درصد به سبب ارزانی خانه در محدوده مورد مطالعه ساکن شده‌اند.^(۱۴)

همچنین از کل ساکنین محدوده ۵۶/۹ درصد به صورت هفتگی ۱۹/۸ درصد ماهیانه و ۱۶/۴ درصد روزانه و ۶/۹ درصد در طول سال برای زیارت به حرم مشرف می‌شوند.^(۱۵)

۵-۳- ویژگی‌های اقتصادی

بر اساس نتایج سرشماری سال ۷۰ مرکز آمار ایران، حدود ۳/۷ درصد جمعیت فعال شهر مشهد در محدوده طرح ساکن‌اند.

الگوی توزیع شاغلان ساکن محدوده طرح مطالعاتی بر حسب فعالیت عمده اقتصادی کارگاه‌های محل اشتغال آنان نشان دهنده شدت گرایش به اشتغال در فعالیت‌های مختلف اقتصادی بوده که چگونگی قشر بندی اقتصادی و اجتماعی ساکنان یک منطقه شهری را بیان می‌کند.

در میان فعالیت‌های عمده اقتصادی فعالیت خرده فروشی بیشترین درصد را به خود اختصاص داده است به طوری که در محدوده مورد نظر ۲۳/۵ درصد افراد به فعالیت خرده‌فروشی اشتغال دارند.

در محدوده مورد مطالعه ۸۴۴۷ کارگاه وجود دارد که ۶۱/۲ درصد در فعالیت خرده‌فروشی ۷/۸ درصد در فعالیت رستوران و هتل داری ۷/۶ درصد فعالیت خدمات شخصی ۷/۱ درصد در فعالیت نساجی و پوشاک و ۱۶/۳ درصد به سایر فعالیت‌ها اشتغال دارند.^(۱۶)

تلاش برای جابجایی بازار پراکنده کردن فعالیت‌های عمده اقتصادی و تقلیل نقش اقتصادی بازار خلأ ناشی از تردید مردم در شناخت مکان نهایی مناسب فعالیت‌های اقتصادی شهر و

بالاخره بلاتکلیفی‌های سال‌های پس از انقلاب در شکل‌گیری توزیع شاغلان این منطقه موثر بوده است.

۴-۵- ویژگی‌های زیارتی

در حال حاضر سالیانه حدود ۱۴ میلیون نفر زائر و مسافر به شهر وارد می‌شوند که مبلغی حدود ۱۸۰ میلیارد ریال به بخش خدمات شهر تزریق کنند. بر اساس برآوردهای انجام گرفته در پایان قرن حاضر تعداد زائران به حدود ۳۰ میلیون نفر خواهد رسید. لازم به ذکر است که زائرین به دو گروه ثابت (مقیم و ساکن در محدوده) و متغیر (مسافر) تقسیم می‌شوند.

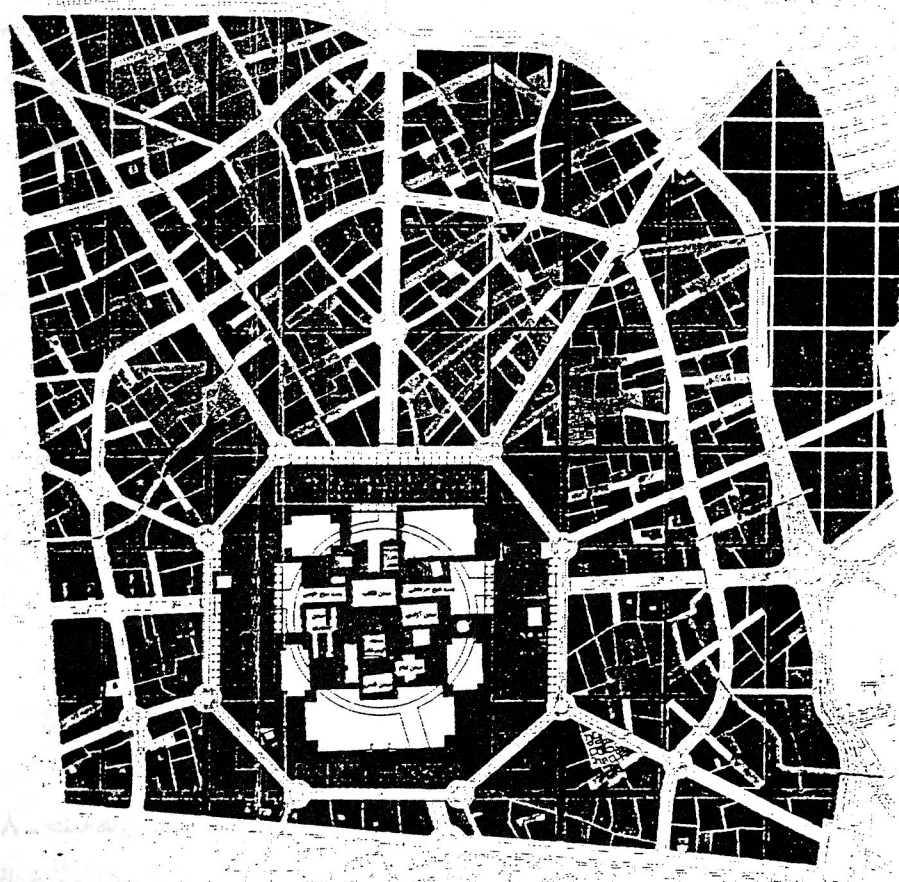
بیشترین زائرینی که به شهر مشهد وارد می‌شوند ترجیح می‌دهند که در محدوده حرم اقامت کنند و بیشترین گروه در خانه‌های زواری مقیم می‌شوند. از میان زائران مقیم در محدوده ۵۳/۳۰ درصد به دلیل نزدیکی به حرم مطهر، ۲۸/۳ درصد به دلیل ارزانی محل اقامت، ۸/۳ درصد به دلیل انتخاب محل سکونت آنها از سوی سازمان‌های اعزام‌کننده و ۸/۳ درصد به دلیل آسایش بیشتر در منازل زواری، محدوده طرح نوسازی را انتخاب کرده‌اند.

مطابق بانظرسنجی از زائرین (مسافر)، حرم حضرت رضا(ع) در مورد اجرای طرح نوسازی، ۵۷/۸ درصد زائران مقیم در محدوده طرح اعلام کرده‌اند: ترجیح می‌دهند در همین محل ساکن باشند. ۳۵/۶ درصد ترجیح می‌دهند در همین محل فعلی اقامت گزینند که عمدتاً ۴۰ درصد در مسافرخانه اقامت دارند.^(۱۷)

۶- اهداف و نقطه نظرهای طرح نوسازی

در طرح نوسازی اطراف حرم، در سال ۱۳۷۳ در بخشی از گزارش مقدماتی درباره هدف از اجرای طرح نوسازی حرم چنین مطرح می‌شود:

”طرح نوسازی و بازسازی بافت پیرامون حرم مطهر حضرت رضا(ع) با هدف ساماندهی بافت‌های شهری فرسوده و قدیمی و تجهیز آنان جهت پاسخگویی به نیازهای زائران و مسافران و برقراری تعادل و توازن بین ارزش‌های بی‌دلیل مجموعه حرم مطهر با ساختارهای شهری پیرامون آن انجام می‌پذیرد. این تلاش با تحولات حوزه جهانی آسیای میانه و مرکزیت مجموعه حرم مطهر حضرت رضا(ع) از دیدگاه مذهبی فرهنگی در منطقه پاسخی روشن به شان و منزلت جهانی قطب جهان اسلام است و بی‌تردید باید هاله‌های اطراف حرم مطهر نیز در خور چنین همجواری و نزدیکی باشند... بدیهی است سهم عمده‌ای از رونق فعالیت‌های اقتصادی ناشی از

بافت پیشنهادی پیرامون حرم مطهر بر اساس طرح تفصیلی جدید (دایره داخل مربوط به محدوده تخریب دهه پنجاه است).

معنوی، نظام فضائی طرح پیشنهادی، بر پایه چنین بینش و دریافتی از معماری مقدس، استوار بوده و افزودن لایه‌های گوناگون، غنا و عظمت آن را هر چه بیشتر کرده است.^(۲۱)

۷-۲- ویژگیهای عملکردی

بخشی از گزارش طرح نوسازی و بازسازی به ویژگیهای عملکردی طرح اختصاص یافته است و شامل موارد زیر است:

۱- در تأمین و توسعه دید و تداوم آن نسبت به بارگاه و ایجاد کانال‌های ارتباطی (بصری و عملکردی) نیاز به گسترش حوزه فضایی بلافصل مجموعه حرم مطهر دارد تا بتوان آن را از

حضور جمعیتی عظیم در محدوده پیرامون حرم مطهر متمرکز خواهد شد. بنابراین این ارقام هنگفت ارزش افزوده فعالیت‌های زمین و ساختمان در این محدوده نیازی به توجیحات پیچیده اقتصادی - مالی نداشته است و ...^(۱۸)

علیرغم مطالعات گسترده‌ای که انجام شده است، بنظر می‌رسد طراحان امر، نتایج مباحث مطروحه در مطالعات نظیر: مشارکت مردمی، تلفیق دوگونه بافت سنتی و جدید، "حفظ تعادل میان بناهای تاریخی و بافت‌های پیرامونی"، بکارگیری نظریه عقلانی در مواجهه با بافت‌های کهن، راه‌حلهای عملی و واقع‌گرایانه‌ای نمی‌یابند. از بررسی‌ها و ارزیابی‌های انجام گرفته در گزارش‌های چنین نتیجه‌گیری می‌شود. "که بافت کالبدی موجود به طور کلی فاقد ارزش‌های ویژه است و سازمان فضایی مغشوش، گذرهای باریک و پر پیچ و خم، ساختمان‌های کهنه و فرسوده فاقد ارزش‌های معماری است. بافت شهری پیچیده و نارسا، فقدان مراکز فضاهای خدماتی می‌توان تصمیم‌گیری در مورد نوسازی کامل آن را آسان و قابل دفاع سازد."^(۱۹)

طرح نوسازی در عمل با استفاده از تئوری رادیکال مبنی بر از میان بردن بافت‌های قدیمی و جایگزینی آن با شیوه نوین چنین مطرح می‌کند: "نیاز به بازسازی در این محدوده به علت فرسودگی بیش از حد بافت و عدم جوابگویی آن به نیازهای ساکنان و زائران و .. منحصر به بهسازی و اعمال روپنایی نبوده بلکه ضرورت ویرانسازی و انهدام بافت موجود و نوگستری و جایگزینی کالبدی نوین را طلب می‌کند. کالبدی که بر اصول معماری شهری نوین منطبق باشد و از عهده پاسخگویی به نیازهای ساکنان دائم در زمینه ارتباطات شهری و اشتغال و تسهیلات مسکونی مدرن برآید."^(۲۰)

۷- مشخصات طرح نوسازی اطراف حرم

۷-۱- مبانی نظری طرح:

مبانی طراحی مجموعه حرم در مطالعات طراحان چنین مطرح شده است: "آدمیان برای بیان احساسات و دریافتهای معنوی خویش و مادیت بخشیدن به این احساس‌های روحانی و در واقع معنا بخشیدن به فضای زیستی خود، همواره شکل‌هایی را در محیط زندگی خویش بکار گرفته‌اند ... چهار ضلعی مربع مبین چهارپایه (چهار عنصر مقدس) آسمان است و در این میانه، انسان به عنوان واسطه و رابط میان آسمان و زمین قرار دارد ... از چنین دیدگاه عمیق و هستی‌شناسانه‌ای، مجموعه حرم مطهر امام رضا (ع) مرکز و ثقل دایره‌ای است نشان آسمان و حالت روحانی فضا باید با واسطه‌ای به زمین و نماد مربع آن پیوند یابد ... با عطف توجه به این نگرش

تمثیل یک نقطه به یک سطح افزایش داد و چشم اندازهای شهری را به آن ممکن ساخت.

۲- رعایت سنت های ساکنان مشهد در گردش و طواف به دور حرم (در عروسی و عزا) به همراه سایر ملاحظات برنامه ریزی و طراحی شهری از جمله نظام جابه جایی و شبکه گذراندی ها، ایجاد شبکه حلقوی در اطراف مجموعه حرم را ضروری می سازد. این حلقه می تواند همچون لبه ای گذرا از بافت شهری به مجموعه حرم را از دیدگاه کالبدی تدارک کرده و در حول "صحن سبز" تدارک ذهنی این گذار نیز انجام پذیرد.

۳- با توجه به حجم عظیم زائران و مسافران نظام جابه جایی و چگونگی پیوند با سایر بافت های شهری در طرح پیشنهادی شبکه گذراندی جدید محدوده طرح نوسازی و بازسازی ... از الگوی مرکز شعاعی استفاده شده است. شعاع های ساطع شده از این مرکز در امتداد تارها داخل بافت های پیرامون رسوخ کرده و تصویری از شمس را بمانند نمادی از واقعیت وجود مجموعه حرم در شهر مشهد تداعی می نماید.

۴- "حرکت پیاده حجم عظیم جمعیت زائران و مسافران در محدوده طرح، تدارک گذرهای پیاده امن و آسوده را الزامی می سازد. این امر در پیوند نظام بخشی به بافت کالبدی و تامین مشابهت نسبی با بافت های جدید شهری به طرح خط - باغ هایی منجر شد که لایه های گوناگون عملکردی و فضایی را پاسخگو خواهد بود." (۲۲)

۸- جنبه های مختلف طرح نوسازی پیرامون حرم مطهر

طرح نوسازی، طرحی است بسیار بزرگ و عرصه عمل آن در مقیاس شهری منطقه ای و ملی موثر و فراگیر می باشد. عوامل غیر کالبدی (اجتماعی - اقتصادی و سیاسی) بیشتر از عوامل کالبدی در تصمیم گیری و برنامه ریزی آن موثر است. طرح نوسازی طرحی است از نظر فضایی بسیار کلان و از نظر زمانی بلند مدت و به همین جهت فاکتورهای غیر قابل کنترل و پیش بینی در برنامه ریزی طرح دخیل، اجرای طرح مستلزم تشریک مساعی تمام نهادهای رسمی و غیر رسمی و عمومی به ویژه ساکنین می باشد.

۸-۱- جنبه اجتماعی - اقتصادی طرح نوسازی

نوسازی بافت تاریخی مرکز شهر مشهد، باعث انتقال بخش مهمی از جمعیت (ساکن - موقت) و مشاغل گوناگون به نواحی همجوار و سایر نواحی شهر، به ویژه انتقال اقشار کم درآمد و مشاغل ضعیف به حاشیه شهر مشهد خواهد شد. مساله انتقال، نیازمند برنامه ریزی و سیاست گذاری

است که می بایستی هماهنگ با سیاست های طرح جامع مورد مطالعه بیشتر قرار گیرد.

میزان موقعیت طرح نوسازی به میزان رضایت اجتماعی قابل اندازه گیری است. از این لحاظ علیرغم مطالعاتی که در طرح نوسازی انجام پذیرفته است، معهذاً به علت حساسیت موضوع به ویژه گوناگونی اقشار مختلف و گروه های ذینفع متعدد، نیاز به مطالعات تفصیلی بیشتری دارد. مشارکت اجتماعی در طرح نوسازی، از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

تجربیات جهانی نوسازی و جهانی بطور کلی شهرسازی نوین، حاکی از پیشرفت در سیاست های مشارکتی است، در طرح نوسازی پیرامون حرم علاوه بر ضرورت نحوه مشارکت اقتصادی لازم است نحوه مشارکت اجتماعی ساکنین محدوده طرح نیز با دقت زیاد برنامه ریزی شود.

ویژگیهای رفتاری زائرین با حرم مطهر و بافت پیرامون حرم به علت تنوع اجتماعی - اقتصادی قومی و مردم شناختی در تدقیق طرح نوسازی و در فضا سازیهای کالبدی بسیار مؤثر است بنابر این نیاز به مطالعات ویژه در زمینه نحوه گذراندن رفتاری زائرین دارد.

۸-۲- جنبه های کالبدی طرح نوسازی

گزینه های طراحی کالبدی طرح نوسازی همگی براساس راهبرد "نوسازی" تدوین شده است. برای حصول اطمینان بیشتر، گزینه های مختلفی از دیدگاه های "بهسازی" و یا گزینه ترکیبی "نوسازی - بهسازی" ارائه شود و مورد ارزیابی تطبیقی قرار گیرند.

فرم یا الگوی مربع هشت ضلعی پیشنهادی با فرض رابطه بین محدوده طرح آستان قدس و طرح نوسازی پیرامون حرم، فقط از دیدگاه برجسته نمایی حرم مناسب است و در طراحی آن چهار خیابان اصلی و کهن مرکز شهر مشهد در جایگاه مناسبی در طرح قرار نگرفته اند.

۸-۳- تراکم ساختمانی و نحوه تجمع مالکیت ها

سرانجام یک بافت مدرن پر حجم در پیرامون حرم مطهر پدید می آورد که بکلی با بافت سنتی همانند و منسجم با مجموعه بیگانه خواهد بود.

مقیاس بسیار کلان فضا های باز و نیمه باز پیرامون حرم (تحت عنوان باغ مذهبی) هر یک به ابعاد ۱۵۰×۳۵۰ و (به اندازه میدان نقش جهان) مقیاس فضایی مجموعه حرم مطهر و صحن های قدیمی را تضعیف می سازد و بیش از پیش مجموعه حرم را از بافت شهری مرکز مذهبی شهر مشهد جدا می سازد.

گشودگی بیش از اندازه اطراف حرم و جدایی بافت شهری از مجموعه حرم مطهر، اصولاً با ویژگی تاریخی بافت مرکز شهر که در آن حرم مطهر با بافت شهری در هم تنیده شده بود، مغایرت دارد.

جداسازی شدید حرم از بافت شهری بمنظور برجسته‌سازی حرم مطهر، در شهرسازی اسلامی بی سابقه است. جز در مکه معظمه که ضرورت‌های رفتاری مناسک حج فضای بسیار گشوده را ایجاب می‌کند. تنها مورد تاریخی ایجاد فضای گشوده در مرکز شهرهای اسلامی شهر بغداد است. منصور عباسی به قصد جدایی‌گزینی از مردم و ایجاد سلطه، شهر را در دو دایره متحدالمرکز طراحی کرد در دایره داخلی دارالخلافه و مسجد را قرار داد و دایره بیرونی را به سکونت مردم شهر اختصاص داد. فضای گشوده وسیع فی مابین دو دایره تعبیر فیزیکی فاصله بین مردم و خلیفه می‌باشد. در همان دوره زمانی، متقابلاً مردم مسلمان ایران در تنگاتنگ مزار امام هشتم، شهر مشهد را پدید آوردند. این خود دارای معنی فرهنگی خاصی است.

۸ - ۴ - جنبه‌های ارتباطی طرح نوسازی

طراحی شبکه طرح نوسازی بیشتر از جنبه‌های طراحی شهری منظر سازی (طراحی بصری) مورد تحلیل قرار گرفته است. طرح شبکه نیاز به ارزیابی فنی - ترافیکی در قالب اهداف ارتباطی طرح جامع دارد.

شبکه ارتباطی پیشنهادی بر پایه ترافیک اتومبیل شخصی و توسعه فیزیکی خیابان‌ها و پارکینگ‌ها طراحی شده است. لازم است با تمهیداتی طراحی فنی شبکه پیشنهادی با سیاست‌های طرح جامع که مبتنی بر گسترش سیستم حمل و نقل عمومی و به ویژه در مرکز شهر می‌باشد، هماهنگ شود.

۸ - ۵ - پیامدهای اجرایی طرح نوسازی

حالت تعلیق: در طول مدت نوسازی (۲۰ - ۱۵ سال) منطقه مرکز شهر به یک کارگاه بزرگ ساختمانی (تخریب - ساخت) مبدل خواهد شد. این اقدامات به اضافه فعالیت‌های عمرانی آستان قدس در محدوده حرم مطهر، مدتها مرکز زیارتی - تجارتي شهر مشهد را به حالت تعلیق در خواهد آورد. این وضعیت مغایر با سیاست‌های جلب توریسم و ایفای نقش مرکزی شهر مشهد در مقیاس ملی و بین‌المللی است.

مشکلات عملی و اجرایی ناشی از تجمع قطعات و یکپارچه کردن مالکیت‌ها، مسائل

اجتماعی و بزرگی پدید می‌آورد. بطوریکه ممکن است همین امر مانعی برای موفقیت طرح بشود. عدم موفقیت تجميع مالکیت‌ها، معادل عدم موفقیت طرح نوسازی است.

تفویض اختیارات شهری در مرکز شهر به یک شرکت (نیمه عمومی - نیمه خصوصی) و تضعیف نحوه نظارت عمومی در واقع از شهرداری مشهد در مرکز تاریخی شهر خلع ید خواهد کرد. به خصوص در غیبت طرح اجرایی نوسازی، یا عدم موفقیت نسبی آن و بروز احتمالی مسائل اجتماعی، در نتیجه شهر با بحران‌های بزرگ مواجه خواهد شد.

۹ - نتیجه‌گیری

ایران با قدمت دیرینه خود، به عنوان کشوری که بخشی از تاریخ فرهنگ جهانی را در بطن خود پرورانده، بناچار بسیاری از شهرهای آن در معرض تغییر و تحولاتی قرار می‌گیرد (یا گرفته) و بدلیل نبود یک مقررات کلی و ثوری مدون مبتنی بر چگونگی مداخله در چنین بافت‌ها، هم اکنون مسئولین و طراحان شهری براساس تجربیات، علائق و ملاحظات مشخصی روش‌هایی را در بافت‌های تاریخی تجویز کرده و بر عهده می‌گیرند و مبانی نظری مداخله، عموماً بر قلع و قمع و یا حفظ بافت‌های کهن شهری جلوه می‌کند.

این فرهنگ و اندیشه یک سونگر، بدون جمع‌بندی از پیامدهای تخریبی فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی، همچنان بر عملکرد طراحان و مسئولین شهری غالب است. به همین لحاظ در چند دهه اخیر مسئله حفاظت و احیای بافت‌های قدیمی به عنوان یک موضوع جدید اجتماعی و نیاز فرهنگی جامعه ایرانی مطرح شده است اگر چه کشورهای اروپایی پیش از ما به چنین ضرورت نظری و عملی رسیده‌اند.

گفته شد، کشورهای اروپایی خیلی پیش از این زمان، به ضرورت چگونگی برخورد منطقی به بافت‌های قدیمی و بدست آوردن یک جمع‌بندی نهایی نسبت به آنها رسیدند. به نظر می‌رسد اشاره به چگونگی روند شکل‌گیری و تصویب قطعنامه "کنگره آمستردام در سال ۱۹۷۵، که آخرین سند سیاسی - فرهنگی" در مواجهه با بافت‌های تاریخی است ضروری باشد. (۲۳)

قطعنامه کنگره آمستردام در واقع جمع‌بندی مطالبی است که در کنگره‌های پیش از آن بوجود آمده است و نیز حاصل دو عامل نضج گرفتن فرهنگ محیطی و توسعه دانش انسانی و نیز رسیدن به جمع‌بندی، و برداشت‌های منفی پس از انجام تخریب و از هم پاشیدن بافت‌های شهری تاریخی است.

از برجسته‌ترین نکاتی که در قطعنامه آمستردام به تصویب رسید می‌توانیم به موارد زیر اشاره

کنیم:

۱- حفاظت ثروت‌های معماری در چارچوب طرح‌های شهری و طرح‌های آمایش سرزمین است که ثروت‌های معماری شامل کلیه بناهای تاریخی است که ارزش‌های ویژه فرهنگی دارند. این بناها چه بصورت منفرد و چه در آمیخته با بناهای دیگر و چه بصورت محلات مسکونی و بافت‌های گسترده در داخل شهرهای توسعه یافته در دهات و در شهرهای قدیمی در سرزمین‌های مختلف اروپا یافت شود.

۲- تصویب مقررات قانونی و اداری برای اشتی میان فضاها کالبدی قدیمی با فضاها زندگی مدرن الزامی است.

۳- موضوع ساکنین بومی محوطه‌ها یا شهرهای تاریخی، این ساکنین بومی محلات به دلیل تعلق ذاتی به محل خود و بخصوص پس از تجربیاتی که اروپائیان در زمینه جابجا کردن ساکنین محلات قدیمی به محلات نوساز انجام داده، نتایج بسیار منفی گرفته‌اند جزو فرهنگ‌های محیطی بشمار می‌آیند و نباید حتی انجام کارهای حفاظتی و احیای بافت کالبدی، تغییرات مهمی را در ترکیب اجتماعی خود متحمل شوند.^(۲۴)

در ایران در چند سال اخیر، موضوع باز زنده سازی به عنوان یک موضوع جدید اجتماعی مطرح شده، ولی به ندرت سمینار و کنگره‌ای برای این منظور برگزار، و یا تحقیقات گسترده‌ای در این زمینه انجام شده است. هر چند که در طی این چند دهه، میزان تخریب فضاها تاریخی بسیار انبوه بوده ولی بدست آوردن جمع‌بندی از آنها و نیز برگزاری همایش‌هایی در سطح ملی و جهانی بسیار اندک، ولی این مانع از تلاش مستمر مسئولین و علاقمندان به برخورد با بافت‌های کهن را فراهم نمی‌کند.

موضوع طرح بازسازی و نوسازی بافت پیرامونی حرم فرصتی را فراهم کرد تا ما نیز وظیفه خود دانسته بر چگونگی مواجهه با بافت پیرامونی و طرح بازسازی نظری اندازیم.

حال با استناد به نظر دکتر پرویز ورجاوند می‌توان گفت:

بافت‌های کهن و مجموعه‌های تاریخی در یک شهر بر پایه ارتباط و پیوندی منطقی خلق شده‌اند، در ایران کمتر سابقه دارد که بنایی به تنهایی و بطور مستقل ایجاد شود. در بیشتر موارد بنای یک مسجد، مدرسه یا بازار یا یک آستانه با مجموعه اطرافش هم از نظر اجتماعی و اقتصادی و هم از نظر وابستگی ساختمانی و فنی جداناپذیر است.

امید است با طرح موضوع در این کنفرانس، زمینه مشارکت و اظهار نظر استادان و صاحب نظران معماری و شهرسازی ایران نسبت به این طرح بزرگ فراهم گردد، تا علاوه بر سنجش‌های

صورت گرفته تاکنون، طرح مداوماً مورد سنجش و ارزیابی بیشتری قرار گیرد و از این طریق پیامدهای ناشی از مسایل مطروحه به حداقل ممکن کاهش یابد.

ماخذ

- ۱- شکویی، حسین، دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهر، جلد اول و جغرافیای اجتماعی شهرها (اکولوژی اجتماعی شهر).
- ۲- مهندسین مشاور مهرآزان، گزارش طرح مرکز، شهر مشهد، ص ۱.
- ۳- مهندسین مشاور طاش، گزارش چگونگی مداخله و مواجهه با بناهای تاریخی و مراکز شهری در جهان، بهار ۷۳، ص ۲۰.
- ۴- بنه‌ولو، لئوناردو، اولین سمینار مرمت بناها و شهرهای تاریخی، دانشگاه تهران، آذرماه ۱۳۵۰، ص ۲۱/۱ تا ۲۱/۱۱.
- ۵- ورجاوند، پرویز، اولین سمینار مرمت بناها و شهرهای تاریخی، دانشگاه تهران، آذرماه ۱۳۵۰، ص ۱۵/۱ تا ۱۵/۸.
- ۶- مهندسین مشاور طاش، چگونگی مداخله و مواجهه با بناهای تاریخی و مراکز شهری در جهان، بهار ۷۳، ص ۵۱ و ۵۲.
- ۷- توسلی، محمود، طراحی شهری در بافت قدیم شهر یزد، وزارت مسکن و شهرسازی، سال ۱۳۶۸.
- ۸- مهندسین مشاور طاش، بررسی و تدقیق اهداف کلی طرح، گزارش شماره ۵، تابستان ۱۳۷۳، ص ۱۶ و ۱۷.
- ۹- همان ماخذ ص ۴۰.
- ۱۰- مهندسین مشاور طاش، بررسی و تدقیق اهداف کلی طرح، گزارش شماره ۸، پائیز ۱۳۷۳، ص ۶۹ تا ۸۴.
- ۱۱- مهندسین مشاور طاش، مطالعات وضع موجود، گزارش شماره ۱۰، پائیز ۱۳۷۳، ص ۸۱ تا ۸۴.
- ۱۲- همان ماخذ و همان صفحات.
- ۱۳- مهندسین مشاور طاش، گزارش بررسی و تدقیق اهداف کلی طرح، شماره ۶، پائیز ۱۳۷۳، ص ۱۲، ۱۶ و ۷۶.
- ۱۴- همان ماخذ، ص ۲۱.
- ۱۵- همان ماخذ، ص ۳۸.
- ۱۶- همان ماخذ، ص ۶۱ تا ۷۱.
- ۱۷- همان ماخذ، ص ۴۴.

بخم تخریب در بافت تاریخی مشهد همچنان تازه است/ از رهن سوئیت هتل به عنوان «واحد مسکونی» تا خطر آبگرفتگی در حرم رضوی

استان ها | خراسان رضوی | ۱۴۰۲/۰۱/۲۶ | ۰۶:۵۴:۵۷ | کد خبر: ۱۴۵۷۷۵۳

پرینت | [ف](#) | [ت](#) | [و](#) | [ا](#)

معاون پژوهشی پژوهشگاه ثامن گفت: در طرح «طاش» مردم آواره شدند تا حدود 490 پروژه بزرگ مقیاس در اطراف حرم ساخته شود، اما طی این سال ها تنها حدود 140 پروژه به نتیجه رسیده، بر اساس آماری که تا سال 98 دارم، 44 درصد واحدهای تجاری احداثی خالی هستند و مغازه های بافت اطراف حرم حتی کاربری انبار هم ندارند.

خبرگزاری برنا - سعیده اسدیان: موضوع بافت پیرامون حرم مطهر امام رضا (ع) و ماجرای غم انگیز و عبرت آموز ۳۰ ساله‌ای که بر آن رفته، نمونه کامل و جامعی از تبعات، آثار و پیامدهای اجرای تلقی خاصی از توسعه بوده است.

توسعه ای که به نام زائر و زیارت اما به کام عده ای پیاده نظام دلالی تمام شد تا بافت پیرامون حرم را به نمایشگاه زنده‌ای از انواع ساز و کارهای فاسد، رویه‌های ناعادلانه و ساختارهای درهم تنیده از منافع صاحبان قدرت و ثروت تبدیل کند اما توسعه زمانی به معنای حقیقی کلمه معنا خواهد داشت که با حفظ هویت‌های تاریخی و فرهنگی هر منطقه، آبادانی توأم با عدالت را به همراه آورده و رعایت حقوق همه اقشار و برخورداری آن‌ها از منافع مادی و معنوی را رسالت اصلی خود بداند.

لغو طرح نوسازی بافت اطراف حرم رضوی

شماره روزنامه: ۴۱۲۹ تاریخ چاپ: ۱۳۹۶/۰۶/۵ شماره خبر: ۱۱۱۳۹۹۸ مسکن-و-عمران

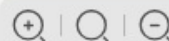
دبیر شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در نامه‌ای به استانداری خراسان رضوی مصوبه ۱۱ بندی شورا را درباره طرح بافت پیرامونی حرم مطهر حضرت امام رضا (ع) با تاکید بر لغو طرح نوسازی و بهسازی بافت پیرامون حرم مطهر رضوی مصوب سال ۱۳۸۷ را ابلغ کرد. به گزارش پایگاه خبری وزارت راه و شهرسازی، پیروز حناچی دبیر شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در نامه‌ای به استاندار و رئیس شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان خراسان رضوی، مصوبه شورا را درباره طرح بافت پیرامونی حرم مطهر حضرت امام رضا (ع) ابلغ کرد.

دبیر شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در نامه‌ای به استانداری خراسان رضوی مصوبه ۱۱ بندی شورا را درباره طرح بافت پیرامونی حرم مطهر حضرت امام رضا (ع) با تاکید بر لغو طرح نوسازی و بهسازی بافت پیرامون حرم مطهر رضوی مصوب سال ۱۳۸۷ را ابلغ کرد.

به گزارش پایگاه خبری وزارت راه و شهرسازی، پیروز حناچی دبیر شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در نامه‌ای به استاندار و رئیس شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان خراسان رضوی، مصوبه شورا را درباره طرح بافت پیرامونی حرم مطهر حضرت امام رضا (ع) ابلغ کرد. در نامه دبیر شورای عالی شهرسازی و معماری ایران به استاندار خراسان رضوی آمده است: شورای عالی شهرسازی و معماری ایران با توجه به شأن و جایگاه شهر مشهد و بافت شهری پیرامون حرم مطهر امام رضا (ع)، «برنامه راهبردی بهسازی و هدایت موزون توسعه در بافت پیرامون حرم مطهر امام رضا (ع)» را مورد بررسی قرار داد و ضمن تاکید بر کلیه رویکردها و مفاد مصوبات پیشین شورای عالی مقرر شد برای جلوگیری از تداوم اقدامات مغایر با حفاظت از حیثیت مکان و ارزش‌های ملموس و ناملموس بافت تاریخی- فرهنگی پیرامون حرم مطهر، از این تاریخ، طرح نوسازی و بهسازی بافت پیرامون حرم مطهر امام رضا (ع) - مصوب سال ۱۳۸۷- لغو و اجرای آن متوقف شود.

• بافت تاریخی مشهد؛ قربانی قدرت و ثروت / سلام زائران به آسمانخراش‌ها

وقتی پای قدرت، ثروت و توسعه ناپایدار در شهرهای تاریخی درمیان باشد، آنچه اهمیت دارد تنها پیش رفتن و رسیدن به هدف است. رسیدن به هر قیمت ممکن. حالا چه مرکز آن شهر تاریخی قدمت هزارساله داشته باشد، چه کانون مذهب و معنویت شیعیان جهان باشد. همین حالا بیش از نیمی از بافت تاریخی ۳۶۰هکتاری پیرامون حرم امام رضا(ع) در شهر مشهد، به بهانه توسعه نابود شده است.

اشتراک گذاری

کد خبر : ۹۵۲۵۱

به گزارش گروه رسانه‌های دیگر خبرگزاری آنا به نقل از شهروند، مردم، از بافت تاریخی اطراف حرم بیرون رانده شده‌اند تا در حجمی وسیع از ویرانه‌های شهر، آسمانخراش‌هایی بی‌قاعده و بدون ضابطه، بدون هیچ‌گونه همخوانی با هویت تاریخی و معنوی این شهر مقدس سربرآورند. کارشناسان هشدار می‌دهند، پیشروی ساخت‌وسازهای گسترده و تخریب بخش بزرگی از هویت تاریخی شهر مشهد و ایجاد خدشه بر حریم گنبد و بارگاه امام رضا(ع)، بدون تأثیر اجتماعی نخواهد بود و تغییرات ایجاد شده در هسته اصلی و مرکزی شهر که در اطراف حرم امام رضا(ع) واقع شده است، در آینده نه‌چندان دور تبدیل به بزرگترین معضل اجتماعی مشهد می‌شود.

این‌روزها اگر به مشهد سفر کنید، خواهید دید که توسعه با هدف اقتصاد چهره‌ای دیگر از شهر تاریخی و زیارتی مشهد تصویر کرده‌است. بافت پیرامون حرم امام رضا(ع)، بیش از آن‌که نمایانگر بافتی منسجم و همگون از آثار و بناهای تاریخی مرتبط با فضای شهری باشد، از ساختمان‌های عظیم‌الجثه و برج‌های غول‌آسا تشکیل شده است که به‌ندرت می‌توان نمونه آن را در کلانشهرهای بزرگ حتی در تهران مشاهده کرد. غرش شبانه‌روزی بولدورزها و جرثقیل‌ها و تکاپوی همیشگی بالابرهای عظیم نصب‌شده بر بالاترین بخش برج‌های مرتفع، بقایای همان تكدانه‌های مانده در بافت تاریخی مشهد و هویت ساکنان این شهر تاریخی را به خطر انداخته است.

توسعه نامتوازن در مشهد به‌گونه‌ای رخ داده است که از بافت تاریخی ۳۶۰ هکتاری پیرامون حرم امام رضا(ع) و از ۲۶۰ اثر واجد ارزش تاریخی این بافت، تنها ۴۰ خانه تاریخی شناسایی شده که، آن هم با وضع نابسامان رها شده اند. تعداد زیادی از بناهای تاریخی قاچاری شهر مشهد نیز یا در آستانه تخریب است، یا زیر تیغ توسعه نابود شده‌اند.

بافت تاریخی مشهد؛ الگوی نامناسب شهری‌های زیارتی

ویرانه‌های برجای مانده از خانه‌های تاریخی سبزواری، امیری، پریشانی و خانه‌های قطاع ۳ و ۴ در هسته اصلی شهر مشهد، با تخریب‌های اخیر در دیگر بافت‌های تاریخی کشور قابل‌مقایسه نیست. تعدادی از اندک ساکنان باقی مانده در بافت تاریخی اطراف حرم مقدس امام رضا(ع) نیز که هنوز این محدوده تاریخی را ترک نگفته‌اند، در گفت‌وگو با خبرنگاران، بر این ادعا صحنه می‌گذارند که تخریب بافت تاریخی مشهد در چندسال اخیر، نسبت به دوره‌های گذشته وسعت بیشتری پیدا کرده است.

الگوی طرح: یک
 هندسه هشت ضلعی
 (به نیت امام هشتم)
 که حرم مطهر در میان
 آن قرار گرفته است و
 دوازده خیابان (به نیت
 دوازده امام) به سمت
 حرم مطهر حرکت
 می‌کند
 از طریق: انهدام یافت
 موجود و نوگسری
 تکالیدی نوین

طرح راهبردی
 سال ۱۳۷۴

